

ПИТАЊЕ 34

6.5. Законitosti и последице конкуренције између различитих грана производње (вертикална конкуренција) и формирање просечне профитне стопе

На основу претходне анализе и истих претпоставки, потребно је илустровати законитости и последице конкуренције између различитих грана друштвене производње.

Претходно израчунате профитне стопе показују да је највиша гранска профитна стопа гране I, која има најнижи грански органски састав капитала. Логично је да је вишак вредности већи када је нижи органски састав капитала (веће учешће живог рада) и већа гранска профита гране. Дакле, када се робе продају по вредносној цени, оствариваће се различит профит на једнаке предујмљене капитале (различите просечне гранске профитне стопе).

Према резултатима претходне анализе, најуносније је капитал уложити у грану I (просечна гранска профитна стопа 16,66%), па ће се у ову грану усељавати нови капитал. То ће довести до већег обима производње ове врсте производа у односу на друштвену тражњу у овој грани. Већа понуда од тражње ове врсте роба има за последицу да ће тржишне цене ове врсте производа падати, а тиме се смањује и остварени профит гране и опада гранска профитна стопа.

Истовремено, из гране III (гранска профитна стопа 12,08%) капитал се прелива у друге гране, а обим производње у овој грани се смањује, па понуда ових производа постаје мања од тражње. Тада се повећавају тржишне цене ове врсте производа, а тиме се повећава и остварени профит гране и повећава гранска профитна стопа.

Процес селења капитала доводи до осцилирања тржишних цена и гранских профитних стопа, што има за последицу њихово изједначавање на нивоу опште просечне профитне стопе. Формирање опште просечне профитне стопе омогућује исти профит на исти уложени капитал гране, тржишна цена је цена производње и представља равнотежну цену при којој је понуда једнака тражњи.

Општа просечна профитна стопа $orp f'$ једнака је односу укупно произведеног вишка вредности и укупног дејствујућег капитала. Чињеница је да се општа просечна профитна стопа испољава као критериј за расподелу укупног профита по гранама по принципу на исти уложени капитал гране исти профит. Ово се остварује као процес мањих или већих колебања, као «слепо правило без правилности», а не као трајно стање.

Укупна произведена маса вишка вредности у све три гране производње износи 33.000 (11.000+11.000+11.000). Укупно уложени капитал у све три гране производње износи 228.000 (66.000+71.000+91.000). Општа просечна профитна стопа тада је:

$$orp f' = \frac{\sum M}{\sum K} \cdot 100 = \frac{33.000}{228.000} \cdot 100 = 14,47368\%$$

Сада је могуће израчунати просечан профит за сваку грану, по општој просечној профитној стопи:

$$\text{Грана I (просечан профит)} = \frac{K \cdot orp f'}{100} = \frac{66.000 \cdot 14,47368}{100} = 9.552,63 \text{ нј}$$

$$\text{Грана II (просечан профит)} = \frac{K \cdot orp f'}{100} = \frac{71.000 \cdot 14,47368}{100} = 10.276,31 \text{ нј}$$

$$\text{Грана III (просечан профит)} = \frac{K \cdot \text{oprf}}{100} = \frac{91.000 \cdot 14,47368}{100} = 13.171,05 \text{ нј}$$

Укупан профит : 33.000,00 нј

Збир просечних профита, тј. профита које гране присвајају по општој просечној профитној стопи, потврђује да је *целокупна произведена маса вишка вредности*, реализована као *профит* и расподељена на гране производње, *сразмерно* величини уложених капитала.

Заправо, односима *конкуренције између грана производње* (која се остварује селењем капитала из гране у грану), долази до преливања вишка вредности између грана. У свакој грани *произведени вишак вредности* и *просечан профит* се разликују:

Гране	Произведени вишак вредности	Профит по општој просечној профитној стопи	Одступање m од prf	
			+	-
Грана I	11.000	9.552,63		1.447,36
Грана II	11.000	10.276,31		723,68
Грана III	11.000	13.171,05	2.171,05	
	33.000	33.000,00		

Грана III (са *највишим* органским саставом капитала) присвојила је *више* профита него што је произвела вишка вредности тачно за онолико колико су гране I и II присвојиле *мање* профита у односу на произведени вишак вредности. Део вишка вредности се прелива из грана I и II у грану III, односно произведени вишак вредности под лошијим условима производње прелива се у профит оних који имају боље услове привређивања (*виши* органски састав капитала). Управо то је *покретач* техничког прогресу условима капиталистичке производње.

Сада се поставља питање структуре цене којом се врши расподела укупно произведене масе вишка вредности. У условима капиталистичке производње робе се реализују по **цени производње**, која се испољава као механизам остваривања расподеле вишка вредности. Структура *цене производње* је:

CP=цена коштања+профит по општој профитној стопи (просечан профит)

Гране	Цена коштања	Просечан профит	Цена производње	Q	Цена производње по јединици
Грана I	43.500	9.552,63	53.052,63	30	1.768,42
Грана II	39.500	10.276,31	49.776,31	250	199,105
Грана III	50.500	13.171,05	63.671,05	50	1.273,42

Разлике у гранским профитним стопама (16,66%, 12,46%, 12,08%) узрокују процес селења капитала. Као последица селења капитала мења се однос понуде и тражње за појединим робама, што доводи до одступања *тржишне цене од вредности робе* и до образовања *цене производње*. У грану I капитал се досељава, повећава се понуда ових роба, а њихова цена снижава са 1.816,66 (вредносна цена) на 1.768,42 (цена производње). У грани III се догађа обрнут процес. Капитал се исељава, понуда робе смањује, тржишна цена повећава са 1.230 (вредносна цена) на 1.273,42 (цена производње).

Ово одступање цена робе од њихове вредности не настаје услед привремених колебања тржишта, већ је резултат *трајне законитости* и капиталистичке робне производње. та се

законитост огледа у тежњи да се оствари максималан профит, а што резултира *тенденцијом* да свака грана оствари једнак профит на једнак уложени капитал.

Оствари ли се реализација роба по цени производње, а затим из масе остварене реализације изврши надокнада трошкова производње (цене коштања) добија се маса профита по појединим предузећима:

Гране и предузећа	Q	CP по јединици	Реализација	Цена коштања	Остварени профит	Профит по општој просечној профитној стопи*	Одступање оствареног од просечног профита	
							Екстрапрофит	Губитак
предузеће 1	10	1.768,42	17.684,21	16.000	1.684,21	3.618,42		1.934,2
предузеће 2	20	1.768,42	35.368,42	27.500	7.868,42	5.934,21	1.934,2	
Грана I	30		53.052,63	43.500	9.552,63	9.552,63		
предузеће 1	100	199,105	19.910,52	16.500	3.410,52	4.348,10		931,58
предузеће 2	150	199,105	29.865,78	23.000	6.865,78	5.934,21	931,57	
Грана II	250		49.776,31	39.500	10.276,31	10.276,31		
предузеће 1	20	1.273,42	25.468,42	22.000	3.468,42	5.789,47		2.321,0
предузеће 2	30	1.273,42	38.202,63	28.500	9.702,63	7.381,57	2.321,1	
Грана III	50		63.671,05	50.500	13.171,05	13.171,05		

*Профит по општој просечној профитној стопи израчунава се по обрасцу: $prf = \text{капитал} \cdot \text{предузећа} \cdot \text{орpf}$

Дакле, *општа просечна профитна стопа* се образује као последица преливања вишка вредности из једне у другу грану, из грана у којима је произведено *више* вишка вредности (гране са *нижим* органским саставом капитала) у гране у којима је произведено *мање* вишка вредности (гране са *вишим* органским саставом капитала) према уложеном капиталу. То преливање се врши преко цена, осцилирањем тржишних цена око цене производње. Стога је *цена производње гравитациона тачка тржишних цена у условима капиталистичке производње. Тржишне цена гравитирају око цене производње, а не око вредности.*

Имајући у виду одступање остварених профита од просечног профита на нивоу предузећа, могуће је дефинисати *економски положај предузећа* (ep). Економски положај предузећа мери се односом *оствареног профита* (pf) према *просечном профиту* (ppf), који би предузећу припао према предујмљеном капиталу:

$$ep = pf/ppf.$$

Када одређено предузеће оствари профит *једнак* просечном профиту, економски положај тог предузећа је *равнотежан*. Повољнији економски положај има предузеће чији је остварени профит *већи* од просечног профита на предујмљени капитал, и обрнуто.

Дакле, може се закључити да је *конкуренција унутар грана* довела до формирања *просечне гранске профитне стопе*, а потом *конкуренција између грана* доводи до образовања *опште просечне профитне стопе* и *цене производње*. Цена производње јавља се као посебан облик изражавања *закона вредности* и сразмерне расподеле друштвеног фонда рада.